

Alþingi
Efnahags- og viðskiptanefnd
101 Reykjavík

1. október 2026

Umsögn ÖBÍ réttindasamtaka (ÖBÍ) um breytingar á ýmsum lögum vegna fjárlaga 2027 (mál nr. 2), þingskjal 2 - 2. Mál.

Athugasemdir ÖBÍ við einstakar liði og þætti frumvarpsins.

1. Framlag ríkissjóðs til jöfnunar örorkubyrði lífeyrissjóða

ÖBÍ fagnar því að ákvæði í lögum til að stöðva tímabundið víxlverkun á milli örorkulífeyris almannatrygginga og lífeyrissjóði verði framlengt út árið 2027 og tryggja að fyrirhuguð 7,3% hækkun greiðslna almannatrygginga skili sér til örorkulífeyristaka á meðan unnið er að framtíðarlausn á samspili þessara tveggja kerfa.

Þá er jákvætt að framlag ríkissjóðs til jöfnunarbyrði lífeyrissjóða sé haldið inni á meðan unnið er að varanlegri lausn á samspili kerfanna.

2. Verðlagsuppfærsla krónutöluskatta

Í frumvarpinu er lagt til að svokallaðir krónutöluskattar hækki um 5,2% í samræmi við verðlagsforsendur fjárlagafrumvarpsins. Í ljósi þess að verðbólga hefur verið þrálát undanfarin ár og vel yfir verðlagsmarkmiðum Seðlabanka Íslands (2,5%) viðheldur fyrrnefnd hækkun hærri verðbólgu en verðbólguþéttun segja til um. Að mati ÖBÍ hefði það sýnt djörfung ef krónutölhækkunir hefðu verið 2,5% (í samræmi við verðbólguþéttun Seðlabanka Íslands) og ríkisvaldið hefði gengið fram fyrir skjöldu í baráttunni við að lækka verðbólgu og ná henni niður. Ef krónutöluskattar eru hækkaðir um 2,5%, eins og ÖBÍ leggur til, munu tekjur ríkissjóðs minnka um 3.4 milljarða eða úr 6.5 milljörðum í 3.1 milljarða. Á móti mun ríkið greiða minni útgjöld vegna minni verðbólgu.

- ÖBÍ leggur til að krónutöluskattar hækki um 2,5%.

3. Lækkun á framlögum til barnabóta og vaxtabætur aflagðar

Lagt er til að barnabætur verði óbreyttar á milli ára, þ.e. 21.000 milljónir en hækki ekki í samræmi við verðlagsforsendur, líkt og var gert fyrir ári síðan. Barnabætur munu því standa í stað hvað krónutölu snertir tvö ár í röð án þess að hækka í samræmi við verðlag. Gangi þetta eftir munu barnabætur skerðast samtals um 1.9 milljarða á þessum tveimur árum. Þessu mótmælir ÖBÍ harðlega en skerðingin hittir lægstu tekjuhópa (þ.m.t. öryrkja) hvað verst fyrir. ÖBÍ leggur til að framlög vegna barnabóta verði hækkuð í samræmi við verðlagsþróun árin 2026 og 2027 í 22.910 milljónir árið 2027.

- ÖBÍ leggur til að framlög til barnabóta hækki um 1.910 milljónir svo þær haldi raungildi sínu.

4. Vaxtabætur afnumdar

Í frumvarpi til fjárlaga er lagt til að hætt verði að greiða út vaxtabætur. Árið 2026 voru vaxtabætur 800 milljónir og árið 2025 voru þær 2.100 milljónir. Þessi lækkun vaxtabóta hefur sömu áhrif og nefnt var hér að ofan varðandi barnabætur, þ.e. þessar breytingar hitta fólk með lágar- og meðaltekjur verst. Þetta er t.a.m. ungt fólk, öryrkjar og aldraðir. ÖBÍ mótmælir þessu harðlega og telur aðgerðirnar ganga þvert gegn markmiði um jöfnun lífskjara í þjóðfélaginu.

ÖBÍ leggur til að vaxtabætur haldi sér og verði 841.6 milljónir á næsta ári svo þær haldi verðgildi sínu.

5. Hækkun kílómetragjalds langt umfram hækkun verðlags

Í frumvarpinu er boðuð 15,9% hækkun kílómetragjalds. Það er töluverð hækkun m.v. verðlagsforsendur sem eru 5,2%. Viðbótarhækkun kílómetragjalds á að skila ríkissjóði 4 milljörðum í auknar tekjur.

Á meðan rafbílavæðingin hefur gengið yfir landið hefur fatlað fólk dregist aftur úr og setið uppi með rekstrarþunga gamla jarðeldsneytisbíla. Það kemur til í ljósi þess að fatlað fólk hefur oft lítið lánshæfi hjá fjármálaþyrftækjum og telst almennt tilheyrir tekjulægsta hópi samfélagsins. Fatlað fólk er því háðara einkabílum og hefur takmarkaða getu til að nota almenningssamgöngur, að hjóla eða ganga. Í mörgum tilfellum þarf hreyfihamlað fólk að breyta bifreiðum og bæta við hjálpartækjum sem bæði gerir bifreiðakaupin dýrari og samtímis þyngja þær bifreiðarnar umtalsvert sem eykur eldsneytiskostnað.

Þessi umfram hækkun á kílómetragjaldi kemur sér einnig illa fyrir fjölskyldur fatlaðra barna, en hækkunin bætist við kostnað sem erfið er að draga úr. Akstur til lækna, í þjálfun, skóla og önnur úrræði ræðst af þörfum barnsins og því hvar þjónustan fæst. Aðstandendur fatlaðra verja tíma í ferðirnar, bera kostnaðinn og greiða ríkinu fyrir hvern ekinn kílómetra. Því lengra sem er í þjónustuna, þeim mun hærri verða gjöldin. Það er ekki valkostur að bregðast við þessari hækkun og auknum útgjöldum með því að aka minna. Það gengur gegn þörfum barnsins.

ÖBÍ bendi á að í reglum um bifreiðagjald er þegar tekið tillit til stöðu þessa hóps. Þeir sem fá umönnunargreiðslur vegna fötlunar barns geta fengið bifreiðagjald fellt niður af einni bifreið, að uppfylltum skilyrðum. Sú niðurfelling nær hins vegar ekki til kílómetragjalds. Stjórnvöldi viðurkenna þannig þörfina fyrir ívilnun vegna bílsins en veita ekki sambærilega ívilnun vegna notkunar hans. ÖBÍ leggur til að Alþingi nýti afgreiðslu fjárlaga og tengdra lagabreytinga til að tryggja undanþágu frá kílómetragjaldi fyrir þá sem njóta niðurfellingar bifreiðagjalds vegna umönnunar fatlaðs barns. Að mati ÖBÍ hefur niðurfelling kílómetragjalds fyrir þá sem njóta niðurfellingar bifreiðagjalds óveruleg fjárhagsleg áhrif á ríkissjóð.

- ÖBÍ leggur til að bifreiðar sem keyptar eru á grundvelli reglugerðar nr. 905/2021 um uppbætur og styrki til hreyfihamlaðra vegna bifreiða og bifreiðar sem eru í eigu og eða reknar af hreyfihömluðu fólki, sbr. sömu reglugerð, séu undanþegnar gjaldskyldu kílómetragjalds.
- ÖBÍ leggur til að þau sem fá umönnunargreiðslur vegna fötlunar barns verði undanþegin kílómetragjaldi. Kostnaður getur numið á bilinu 85-110 milljónir kr.
- ÖBÍ leggur til að lífeyristakar greiði 50% lægra kílómetragjald.

6. Lækkun persónuafsláttar

Í frumvarpinu er persónuafsláttur lækkaður með breytingum á framleiðsluviðmiði sem er notað við uppfærslu skattleysis- og þrepamarka í tekjuskatti einstaklinga með því að breyta framleiðsluviðmiði sem miðaðist áður við mat á langtímaframleiðslu yfir í mat á framleiðni á hvern starfandi. Við þetta lækkar framleiðsluviðmið úr 1% í 0,5%. Það er hins vegar sérákvörðun að fyrir frumvarp til fjárlaga fyrir árið 2027 verði framleiðsluviðmiðið 0%. Næstu fimm árin verði framleiðsluviðmiðið 0,5%.

Að mati ÖBÍ er ákvörðunin um lækkun framleiðsluviðmiðs ekki nógu vel rökstudd..

Þessi breyting eykur skattgreiðslur fólks, m.a. fólks í lægsta tekjuskattsþrepinu sem flestir lífeyrisþegar tilheyra. Þessi tekjuskattshækkun kemur sér mjög illa fyrir lífeyrisþega og gerir þeim enn erfiðara með að ná endum saman.

- ÖBÍ leggur til að framleiðsluviðmið persónuafsláttar verði 0,5% á næsta ári og kostnaður við það verði 1.5 milljarður.

7. Hækkun bankaskatts

Í frumvarpinu er lagt til að skattur á fjármálaþyrptæki verði hækkaður um 75% sem eykur tekjur ríkisins um 6 milljarða. ÖBÍ hefur fullan skilning á því að auka þurfi tekjur ríkissjóðs. ÖBÍ telur hækkun bankaskatts hafa mjög slæm áhrif á kjör lífeyrisþega. ÖBÍ óttast að skattahækkunin verði velt yfir á viðskiptavinum bankanna með íþyngjandi áhrifum á þá, í formi aukins vaxtamunar eins og hærri útlánsvöxtum eða lægri innlánsvöxtum. Að auki getur hækkunin leitt til hærri þjónustugjalda, minna framboðs lánsfjár eða strangari lánaskilyrða og hækkunar útlánsvaxta.

8. Lækkun á endurgreiðsluhlutfalls virðisaukaskatts vegna framkvæmda við íbúðarhúsnæði.

Í frumvarpinu er lagt til að endurgreiðsluhlutfall virðisaukaskatts af vinnulið framkvæmda við íbúðarhúsnæði verði lækkað úr 35% í 20%. Með því á að auka tekjur ríkissjóðs um 3,6 milljarða kr. á árinu 2027. Áhrifin af þessari lækkun eru íþyngjandi fyrir fólk með lágar- og/eða meðaltekjur, sérstaklega fyrir fatlað fólk og eldri borgara sem eru í lægstu tekjuflokkum og þurfa að breyta húsnæði sínu sem gerir þeim kleift að búa þar lengur. Aðgerðin getur leitt til minni hvata hjá fólki að viðhalda húsnæði sínu, aukið verðbólgu um leið og hún eykur verðbólgu og getur leitt til aukinna skattsvika. Í þessu sambandi má benda á að í 9. lið í stefnuýfirlýsingu ríkisstjórnar segir: „Stofnaður verður aðgengis- og aðlögunarsjóður til að styrkja fatlað fólk til breytinga á húsnæði.“¹

ÖBÍ leggur til að endurgreiðslur virðisaukaskatts vegna nýbygginga verði hætt en aukinn vegna viðhalds íbúðarhúsnæðis. Með því verði fólki gefinn hvati til að fara í viðhaldsframkvæmdir og fatlað fólk og eldri borgarar stutt við að gera breytingar á húsnæði sínu sem gerir þeim kleift að búa þar sem lengst. Farið verði að fordæmi Husbanken í Noregi sem veiti fötluðu fólki framkvæmdalán - og styrki til aðlögunar á húsnæði auk ráðgjafar.

- ÖBÍ leggur til að hækka endurgreiðsluhlutfallið í 50% og á móti verði hætt að endurgreiða við nýframkvæmdir. Kostnaður verður óverulegur fyrir ríkissjóð í ljósi meiri umfangs á byggingamarkaði og minna atvinnuleysis í byggingariðnaði.
- ÖBÍ leggur til að áformum um stofnun aðgengis- og aðlögunarsjóð verði hrint í framkvæmd árið 2027.

¹ <https://www.stjornarradid.is/library/05-rikisstjorn/Stjornarsattmali-S-C-F-21-desember-2024.pdf>

Ekkert um okkur án okkar!

Alma Ýr Ingólfssdóttir
Formaður ÖBÍ réttindasamtaka

Gunnar Alexander Ólafsson
Hagfræðingur ÖBÍ réttindasamtaka

Kjartan Þór Ingason
Verkefnastjóri ÖBÍ réttindasamtökum

Rósa María Hjörvar
Verkefnastjóri ÖBÍ réttindasamtökum

Sigríður Hanna Ingólfssdóttir
Félagsráðgjafi ÖBÍ réttindasamtökum

Sigurður Árnason
Lögfræðingur ÖBÍ réttindasamtökum

Stefán Vilbergsson
Verkefnastjóri ÖBÍ réttindasamtökum

Sunna Elvira Þorkelsdóttir
Lögfræðingur ÖBÍ réttindasamtökum

Andrea Valgeirsdóttir
Lögfræðingur ÖBÍ réttindasamtökum